

Metsänemä

Skogsfru

Epipogium aphyllum

Uhanalaisuusluokka (IUCN): vaarantunut (VU)

Uhanalainen (LSA 521/2021)

Rauhoitettu (LSA 521/2021)

Luonnehdinta

Metsänemää pidetään erikoisimpana kaikista Suomen kämmekälajeista. Se on melko tanakka, mehevä ja matala (10–30 cm). Lehtivihreätön kasvi on kellanruskea ja läpikuultava. Kaikki lehdet ovat suomumaiset. Yli sentin levyisiä ja kellertäviä, sisältä punajuovaisia kukkia on 1–5. Metsänemän voi erottaa toisesta lehtivihreättömästä kämmekästä pesäjuuresta (*Neottia nidus-avis*) kukinnan perustella. Pesäjuuren kukat ovat ruskeansävyiset ja kukinnot tiheät. Metsänemä voi elää pitkiä aikoja maan sisällä korallimaisesti haavon maavarsistonsa varassa. Puuttuvien juurien tehtävää hoitaa sienirihmasto. Lyhytikäinen verso kehittyy vain harvoin, joten kasvi on vaikeasti havaittava.

Elinympäristö ja levinneisyys

Metsänemä kasvaa vanhoissa, kosteissa ja varjoisissa lehti- ja sekametsissä, lehtokorvissa ja tunturikoivikoissa. Ihan-teellinen kasvupaikka on haapaa ja kuusta tai koivua ja kuusta kasvava sekametsä, jossa on multava, kostea maa ja runsaasti kariketta. Suomessa metsänemää on löydetty koko maasta etelärannikolta Kilpisjärvelle ja Utsjoelle, mutta se on kaikkialla harvinainen, tai ainakin harvoin nähty. Ahvenanmaalta on vain yksi löytö.

Nykytila ja uhkatekijät

Metsänemän vähenemiseen ovat vaikuttaneet kasvupaikoilla tehdyt ojitukset, hakkuut, maanpinnan käsittelyt ja turpeenotto. Kasvupaikan kuivuminen hävittää metsänemälle elintärkeän sienirihmaston. Kuusettumisen myötä kasvualusta on paikoin käynyt sille liian happamaksi. Noin puolet nykyään tunnetuista kasvupaikoista sijaitsee suojelualueilla.

Hoitosuositukset

Kosteissa ja varjoisissa elinympäristöissä viihtyvän metsänemän kasvupaikalla ja sen lähiympäristössä tulisi välttää maanmuokkausta ja avohakkuuta sekä vesitasapainoa muuttavia ojituksia. Tiheään kuusettuneilla alueilla nuorten kuusten varovainen poimintaluonteinen poistaminen saattaa olla metsänemälle edullista. Tällöin hakkuutähteet tulisi kuljettaa pois alueelta, välttäen ajamista kasvupaikalla tai sen läheisyydessä. Myöskään puutavaraa ei pitäisi varastoida kasvupaikalla tai sen välittömässä läheisyydessä. Ainakin osa monenlaisissa elinympäristöissä viihtyvän metsänemän kasvupaikoista on metsälakikohteita, joiden ominaispiirteiden muuttaminen on kielletty. Runsaslahopuustoisten metsien vapaaehtoiseen suojeluun on mahdollista hakea rahoitusta METSO-ohjelman kautta.

Lähteet

- Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, P. (toim.). 1998. Retkeilykasvio. 4. uudistettu painos. Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo, Helsinki. 656 s.
- Nironen, M., Vickholm, M. & Virolainen, E. 1993. Uhanalaiset metsähallituksen valitsemat kohdelajit ja niiden suojelu. Metsähallitus, Vantaa. 21 s.
- Ulvinen, T. 1997. Metsänemä – skogsfru. Teoksessa: Rytteri, T. & Kettunen, T. (toim.). Uhanalaiset kasvimme. Suomen ympäristökeskus ja Kirjayhtymä Oy, Helsinki. S. 147–148.

Kuva: Terhi Rytteri